

Předmluva.

Bezprostředně před vypuknutím naší šťastné revoluce 28. října 1918 objevil se vytištěný první díl mého „Národního hospodářství“. Úplné dílo však již dávno za války skoro hotové bylo by mohlo vyjít tiskem celé již v r. 1918. Ale nedostatek papíru a přílišné zaměstnání tiskáren stěželo jen dovolilo, aby vyšel prozatím prvý díl. Také veliký náklad na tak obsáhlý spis byl by tehdy snad býval vytištění celého díla najednou na překážku.

Zdržení to ovšem nebylo zcela na škodu. Pracoval jsem totiž o svém spisu za těžkého tlaku bývalých vlád rakouských a všelicos smělo býti jen napovězeno, co nyní za úplné svobody lze již říci zcela otevřeně. V druhém dílu mohly se tedy mnohé věci dodatí nebo změnit, které by rakouská censura sotva byla strpěla. *Než na celkové slabě nepotřeboval jsem měnití nic podstatného, ze svých vědeckých názorů nestevoval jsem ani za staré vlády ničeho, netajil jsem se jimi ani ve svých publikacích ani na učitelské katedře.* Tomu jen děkuji, že již v druhé polovici roku 1919 mohl jsem přikročit k vydání druhého dílu a že zároveň dotiskují zcela nepatrně jen pozměněné druhé vydání dílu prvního i že v brzku asi odevzdám tiskárně díl třetí jakožto ukončení svého celého „Národního hospodářství“. Kdybych byl musil svou práci předělávati, byl bych na to zcela jistě nevystačil; neboť má účast při naší mírové delegaci v Paříži zabrala mi prvou polovici roku 1919 zúplna. K tomu pozdější dohánění mých učitelských povinností na vysoké škole technické (zvláště ohromné břímě zkoušek při nesmírném počtu posluchačů) nedovolovalo mi, abych se mohl věnovati pouhé intenzivní práci vědecké a veřejné.

Proto bude mi omluvou, že zůstala i v tomto druhém dílu stylisace, kterou bych byl zvolil jistě jinak, kdybych byl měl kdy celé dílo podle nejnovějšího stavu národohospodářských skutečností předělati. Přihlíží se v tomto dílu ještě silně k poměrům předválečným,

zvláště k bývalým rakouským. Věcně to ovšem nijak neškodí, jelikož zejména v oddílu jednajícím o podnikání byl aspoň zachycen obraz národohospodářského stavu v našich zemích zrovna před vypuknutím války. Bohužel data o sociálních poměrech poválečných v Československé republice nemohla býti přidána, protože nebylo dosud spolehlivých šetření v tom směru.

Veliký zevnější úspěch prvního dílu, který při poměrně velkém nákladu byl hned asi za čtvrt roku rozebrán, zároveň s ustavičným naléháním mých vysokoškolských posluchačů, abych uspišil pokračování spisu vydáním ostatních dílů, přiměl mě k tomu, že jsem se hned po návratu z Paříže rozhodl k tisku dílu druhého. Proto nezbylo mi času na pronikavé opravy a na žádoucí doplňky i skoro celý druhý díl byl vysázen již koncem září 1919. Nedostatek vhodného papíru zdržel však zase objevení díla až do počátku ledna 1920. Sluší tedy také všechna data (na př. o měně československé, německé, rakouské i francouzské) podle toho posuzovati. (Některé menší doplňky připojeny aspoň při opravách omylů tiskových.)

Tento druhý díl jest stěžejní částí celého národního hospodářství. Nauka o podnikatelské soustavě, o cenách, o penězích a měně i o důchodech jest pro každého jednotlivce i pro jejich společenské skupiny velikého dosahu a národohospodářský rozbor těchto zjevů má největší sociální význam. Správné pojetí a vystižení všech těchto složitých společenských problémů jest na výsost žádoucí zvláště v nynějších sociálně pohnutých dobách. Chci si lichotiti, že mohu svým (politicky) úplně nepředpojatým vyšetřováním aspoň poněkud přispěti k objasnění i následkem toho k řešení nejnaléhavějších sociálních rozporů a neshod přítomných. Nevážu se nikde na jakkoli utkvělé názory národohospodářských škol ani převládajících sociálních směrů, ale přece hledím vylíčiti jejich usilování a rozebrati bez předsudků, kam moderní společenské snahy o uspořádání vzájemných hmotných vztahů lidských směřují a jakým způsobem lidstvo by z nynější neujasněnosti a z dočasných zmatků poválečných dospělo ke klidnějšímu soužití pozemskému.

V tom směru dovoluji si opakovati z předmluvy k prvnímu vydání I. dílu, že mi nemohlo býti vzorem žádné dílo ani v domácí ani v cizí literatuře vědecké, nýbrž že jsem spoléhal pouze na vlastní pozorování národohospodářských fakt, na jejich přísně vědecký rozbor a z toho jsem se odvážil usuzovati o budoucím národohospodářském vývoji moderního lidstva. *Již půl třetího roku před vypuknutím války* napsal jsem v „Problému plodnosti“ (v knihovně „Středy“, sv. III., 1912), na str. 60 a 61: „Ale válečné štěstí samo

bylo vždy měnivé. Kdo by se byl nadál za dob nejvyšší slávy Napoleona I. (na př. po bitvě u Jeny a po r. 1809), že Francie bude po šedesáti letech bojovat o své bylí a nebylí? Který národ by chtěl svou budoucnost — zvláště nyní — hledati pouze ve výbojích, ten by brzy mohl skliditi *takovou míru oprávněného odporu a nenávisli, že tím by sám ohrožoval svou existenci*. Moderní lidstvo evropské civilizace — (*a myslíme tím také Ameriku a Australii a snad i Japan*) — nesneslo by již klidně nějakého Napoleona a nemohlo by si dát ohroziti své životy a celou hmotnou a duševní kulturu ničícími válečnými hrůzami. *Štěstí válečné mohlo by se státi osudným a počátkem konce vítězi samému*, jehož by se všichni ulekli a proti němuž by sebrali všechny své síly, jelikož by se jim jednalo o existence vlastní“.

Tyto věty mohly by se zdáti přímo prorockými, kdyby nebyly jen prostým logickým důsledkem stavu, v jakém se ocitla Evropa a celý civilisovaný svět hned počátkem 20. století vůči světovládným záměrům národa německého a jeho imperatora, který chtěl nápodobiti Napoleona I. Z podobných úvah nabyt jsem již dávno přesvědčení, že lidstvo přese všechno osudné a hrozné dosavadní bloudění, přese všechna atavistická vzájemná nepřátelství i přese všechno úžasné dočasné nechápaní svých zbytečných béd a nicotných vzájemných zápasů, — na něž už náš veliký Komenský trpce toužil, — dospěje a dospěti musí k lepšímu vzájemnému porozumění i k účelnějšímu spořádání svého bydla vezdejšího. (To by se zračilo na př. ve správném nazírání na pracovní důchody).

Toto mé přesvědčení neplyne ovšem z nějakého pouhého citového nadšení, nýbrž z důvěry, že na konec vítězí i v lidských společnostech rozumná úvaha. Rozumné rozhodování mezi lidstvem nabývá vřehu ne sice hned a najednou, nýbrž jen poněmáhlu jako u jednotlivců, jenom že sociální celky dosud všelijak zanedbané a neuvědomělé *potřebují jiných měr časových, aby v nich proniklo dobré poznání, než-li na jaké jsme zvykli u soudných jednotlivců*.

V životě národů i jiných společenských skupin století zajisté je snad pouhým okamžikem a za století přece jaké sociální pokroky jsou v lidstvu i za nynějších ne zrovna utěšených dob již patrný! Na př. ještě ke sklonku 18. století v roztržitém Německu nebo v Itálii (i jinde) každá zemička, kterou její vládce mohl snad lehec celou přehlédnouti s nějakého návrší, byla nepřátelskou cizinou pro podobnou zemičku sousední a občanstvo těchto krajiněk mohlo sváďti navzájem kruté války k vyrovnání třeba velmi malicherných sporů (upomínajících na „Gulliverovu cestu do Liliputu“). Proti tomu

nyňí ohromné imperium britické objímá více než čtvrtinu pozemského světa a sjednocuje mnohem více než čtvrtinu lidského pokolení. Lidé přerůzných plemen v říši té žijí navzájem v nejlepším klidu ano ve větší přičylnosti vzájemné mnohem lépe, nežli se o tom snilo před půldruhým stoletím lidem v hranicích některého nepatrnického knížectví, jehož obyvatelstvo čítalo jen nemnoho tisícovek. Čeho se dalo docílit v tak poměrně krátké době pro čtvrtinu lidstva, proč by v dlouhých dobách budoucích s pokračující všeobecnou kulturou nebylo možné pro většinu lidstva?

Spoléhám na přízeň, kterou naše obecenstvo osvědčilo již prvnímu dílu, když odevzdávám veřejnosti tento druhý díl svého spisu v plné důvěře, že je zdárnějším pokračováním části předešlé.

V P r a z e, počátkem ledna 1920.

Spisovatel.